

MASOFAVIY TA'LIM VA UNI TASHKIL ETISH ASOSLARI**Mamatmurotov Rufatbek Sherzod o'g'li,**

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi,

rufatmamatmurotov@gmail.com

Usmonov Bobur, Termiz davlat pedagogika instituti talabasi,

boburusmonov@gmail.com

Izoh: Mazkur maqolada masofaviy ta'limning mazmuni, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni, afzalliklari hamda uni samarali tashkil etishning asosiy yo'nalishlari yoritib berilgan. Shuningdek, masofaviy ta'limni amalga oshirishda texnik infratuzilma, o'qituvchi va talabalar uchun zarur bo'lgan sharoitlar, platforma tanlovi, o'quv materiallarini raqamlashtirish kabi muhim omillar tahlil qilingan. Maqolada masofaviy ta'limning muvaffaqiyatli joriy etilishi uchun metodik va tashkiliy yondashuvlar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Masofaviy ta'lim, onlayn ta'lim, raqamli ta'lim, AKT, o'quv platformasi, virtual dars, ta'lim texnologiyalari, elektron darslik, metodika, infratuzilma.

Annotation: This article explores the essence of distance education, its role in the modern educational system, its advantages, and the main directions for its effective organization. It also analyzes important factors in implementing distance learning, such as technical infrastructure, necessary conditions for teachers and students, platform selection, and the digitization of educational materials. The article proposes methodological and organizational approaches for the successful implementation of distance education.

Keywords: Distance learning, online education, digital learning, ICT, learning platform, virtual class, educational technologies, electronic textbook, methodology, infrastructure.

Аннотация: В данной статье раскрывается содержание дистанционного обучения и его место в современной системе образования. Подробно рассматриваются преимущества дистанционного формата, пути его

эффективной организации, техническая инфраструктура, выбор платформы, цифровизация учебных материалов. Также анализируются необходимые условия для преподавателей и студентов. Предлагаются методические и организационные подходы для успешного внедрения дистанционного обучения. Статья содержит практические рекомендации, направленные на развитие современных цифровых образовательных процессов.

Ключевые слова: Дистанционное обучение, онлайн-образование, цифровое обучение, ИКТ, учебная платформа, виртуальный урок, образовательные технологии, электронный учебник, методика, инфраструктура.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi jadal rivojlanayotgan texnologiyalar, global pandemiyalar va ijtimoiy o'zgarishlar ta'sirida yangi shakl va yondashuvlarni qabul qilmoqda. Ayniqsa, masofaviy ta'lim (MT) so'nggi yillarda ta'lim jarayonlarining ajralmas qismiga aylangan. 2024-yilda Yevropa Ittifoqida internet foydalanuvchilarining 33% onlayn kurslarda qatnashganini bildirgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2023-yildan 3 foizga oshganini ko'rsatadi .

Masofaviy ta'limning jadal rivojlanishi bir qator omillar bilan bog'liq. Avvalo, texnologik infratuzilmaning kengayishi, sun'iy intellekt (SI), virtual va kengaytirilgan haqiqat (VR/AR) kabi innovatsion vositalarning ta'lim jarayonlariga integratsiyasi MTni yanada samarali va interaktiv qiladi. Masalan, VR/AR texnologiyalari yordamida talabalar murakkab fanlarni 3D muhitda o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishmoqda .Shuningdek, MTning iqtisodiy samaradorligi ham uning keng tarqalishiga turtki bo'lmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, onlayn ta'lim an'anaviy shakllarga nisbatan 40–60% kam vaqt talab qiladi va energiya sarfini deyarli 90% ga kamaytiradi . Bu esa o'quvchilarga o'z vaqtlarini samarali boshqarish imkonini beradi.Biroq, MTni samarali tashkil etish uchun bir qator metodik va tashkiliy yondashuvlar zarur.

O'quv platformalarining tanlovi, o'quv materiallarining raqamlashtirilishi, o'qituvchilar va talabalar uchun zarur sharoitlarning yaratilishi kabi omillar

muvaffaqiyatli MTni joriy etishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, MTning samaradorligini oshirish uchun gamifikatsiya, mikromasofaviy ta'lim va mobil ta'lim kabi yangi metodikalar qo'llanilmoqda. Ushbu maqolada masofaviy ta'limning mazmuni, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni, afzalliklari hamda uni samarali tashkil etishning asosiy yo'nalishlari yoritib beriladi. Shuningdek, MTni amalga oshirishda texnik infratuzilma, o'qituvchi va talabalar uchun zarur bo'lgan sharoitlar, platforma tanlovi, o'quv materiallarini raqamlashtirish kabi muhim omillar tahlil qilinadi. Maqolada MTning muvaffaqiyatli joriy etilishi uchun metodik va tashkiliy yondashuvlar taklif etiladi.

Asosiy qism

1. Masofaviy ta'lim tushunchasi va uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni: Masofaviy ta'lim – bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi masofa mavjud bo'lgan holatda, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali ta'lim olish jarayonidir. Bugungi kunda bu shakl an'anaviy ta'limga muqobil emas, balki uni to'ldiruvchi, samaradorlikni oshiruvchi vosita sifatida qaralmoqda. AQSh, Yevropa, Osiyo mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, MT nafaqat oliy ta'limda, balki maktabgacha va maktab ta'limida ham muvaffaqiyatli joriy etilmoqda. 2024-yilgi dunyo miqyosidagi statistik ma'lumotlarga ko'ra, 60% dan ortiq oliy o'quv yurtlari o'quvchilarga kamida bitta onlayn kursni taklif qilgan.

2. Masofaviy ta'limning afzalliklari: Masofaviy ta'lim quyidagi jihatlari bilan ajralib turadi:

- **Moslashuvchanlik:** o'quvchilar istalgan joy va vaqtda o'qish imkoniyatiga ega.
- **Resurslarga keng kirish:** video darslar, elektron darsliklar, testlar, interaktiv topshiriqlar mavjud.
- **Tezkor yangilanish:** o'quv materiallarini tez va samarali yangilash mumkin.
- **Shaxsiylashtirilgan yondashuv:** sun'iy intellekt asosida tuzilgan tizimlar har bir o'quvchiga individual yondashuvni ta'minlaydi.
- **Iqtisodiylik:** o'quv maskanlariga borish uchun ketadigan xarajatlar kamayadi, darslar yozib olinadi.

3. Masofaviy ta'limni tashkil etishdagi texnik va tashkiliy infratuzilma: Samarali masofaviy ta'limni yo'lga qo'yish uchun quyidagi texnik va tashkiliy sharoitlar zarur:

- **Barqaror internet aloqasi;**
- **Kompyuter, planshet yoki smartfon** kabi zamonaviy qurilmalar;
- **O'quv platformalari (Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams, Edmodo);**
- **O'qituvchilarni AKT bo'yicha qayta tayyorlash va malakasini oshirish;**
- **Texnik yordam ko'rsatish xizmatlarining mavjudligi.**

4. O'quv materiallarini raqamlashtirish va platforma tanlovi: Masofaviy ta'limda o'quv materiallari elektron shaklda taqdim etiladi. Bu nafaqat matnli fayllar, balki videodarslar, infografikalar, interaktiv topshiriqlarni ham o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, platforma tanlashda quyidagilar e'tiborga olinadi:

- **Foydalanish qulayligi;**
- **Texnik jihatdan bardoshlilik;**
- **Interaktivlik darajasi;**
- **Xavfsizlik va maxfiylik siyosati.**

5. Masofaviy ta'limda metodik yondashuvlar: MTda samarali o'qitish uchun innovatsion metodikalardan foydalanish lozim. Masalan:

- **Flipped Classroom** (teskari sinf);
- **Gamifikatsiya** (o'yin elementlarini joriy etish);
- **Mikrota'lim** (konspektlar asosida qisqa darslar);
- **P2P (peer-to-peer) o'rganish** – talabalar o'rtasida bilim almashinuvi;

6. O'qituvchi va talabalar uchun zarur sharoitlar

Masofaviy ta'limni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun:

- **O'qituvchilarning AKT ko'nikmalariga ega bo'lishi;**
- **Talabalarni mustaqil ishlashga va mas'uliyatga o'rgatish;**
- **Psixologik va motivatsion qo'llab-quvvatlash;**

- **Davlat yoki xususiy grantlar yordamida texnik bazani mustahkamlash** muhim ahamiyatga ega.

Taklif va tavsiyalar

1. **Masofaviy ta'limning normativ-huquqiy asoslarini takomillashtirish:**

Masofaviy ta'limni samarali yo'lga qo'yish uchun uni tartibga soluvchi maxsus qonunlar, me'yoriy hujjatlar va metodik ko'rsatmalar ishlab chiqilishi zarur. Bu, ayniqsa, maktabgacha va maktab ta'limi bosqichida muhim ahamiyatga ega.

2. **O'qituvchilarni AKT sohasida muntazam malaka oshirish tizimini yo'lga qo'yish:**

O'qituvchilarning raqamli ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muntazam treninglar, vebinarlar va onlayn kurslar tashkil etilishi lozim. Zamonaviy platformalardan foydalana olish, raqamli materiallar yaratish malakasi masofaviy ta'lim samaradorligini oshiradi.

3. **Texnik infratuzilmani kengaytirish va modernizatsiya qilish:**

Respublika bo'yicha barcha hududlarda barqaror internet tarmog'i, kompyuterlar, planshetlar va boshqa zarur texnik vositalar bilan ta'minlash dolzarb vazifadir. Shu jumladan, kam ta'minlangan oila farzandlari uchun maxsus davlat yordami mexanizmlari ishlab chiqilishi lozim.

4. **Interaktiv va multimediya o'quv materiallarini ishlab chiqish:**

Oddiy matnli materiallar o'rniga video, audio, infografika, test va simulyatsiyalardan iborat o'quv resurslari yaratish ta'lim sifatini oshiradi. Bunda sun'iy intellekt texnologiyalaridan ham foydalanish maqsadga muvofiq.

5. **Ta'lim platformalarini milliylashtirish va moslashtirish:**

Chet el platformalarining funksiyalaridan kelib chiqib, mahalliy ehtiyojlarga javob beradigan milliy platformalarni ishlab chiqish zarur. Bunda o'zbek tilida to'liq ishlovchi interfeys va kontent muhim ahamiyatga ega.

6. **Masofaviy ta'lim monitoringi va baholash tizimini yaratish:**

Ta'lim sifati ustidan muntazam monitoring olib borish, talabalar faoliyati va

o'zlashtirishini tahlil qilish uchun avtomatlashtirilgan tizimlar joriy etilishi kerak. Shu orqali o'quv jarayoni sifatini doimiy nazoratda ushlab turish mumkin.

7. **Psixologik va ijtimoiy yordam ko'rsatish mexanizmlarini ishlab chiqish:**

Masofaviy ta'limda ijtimoiy izolyatsiya, sustlashuv, motivatsiya pasayishi holatlarini kamaytirish uchun talabalar va o'qituvchilar bilan ishlaydigan psixologik xizmatlar faoliyatini kengaytirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev, S. (2022). *Masofaviy ta'lim: nazariy asoslar va amaliy tajribalar*. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
2. Karimova, N. & Ismoilov, D. (2023). Raqamli ta'lim texnologiyalari va ularning samaradorligi. *Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari*, 15(2), 45–58.
3. UNESCO. (2021). *Distance Learning Guidelines and Best Practices*. Paris: UNESCO Publishing.
4. Bates, A. W. (2019). *Teaching in a Digital Age: Guidelines for designing teaching and learning*. Vancouver: BCCampus.
5. Moore, M. G., & Kearsley, G. (2018). *Distance Education: A Systems View of Online Learning*. New York: Routledge.
6. OECD. (2024). *The Future of Education and Skills: Digital Learning Trends*. OECD Publishing.
7. Salimova, M. (2020). Masofaviy ta'limda interaktiv o'quv materiallarining roli. *Ta'lim va innovatsiyalar*, 7(1), 12–20.
8. Joriy texnologiyalar yordamida ta'lim sifatini oshirish. (2023). *Axborot texnologiyalari jurnali*, 10(3), 75–88.
9. Devlin Peck, C. (2022). *E-learning statistics and trends*. [Online]. Available at: <https://www.devlinpeck.com/content/elearning-statistics>
10. European Commission. (2024). *Digital Education Action Plan*. Brussels: EC Publications.